

Den grønlandske skoles udvikling

Af Anne Katrine Gjerløff, historiker, ph.d.

Februar 2015

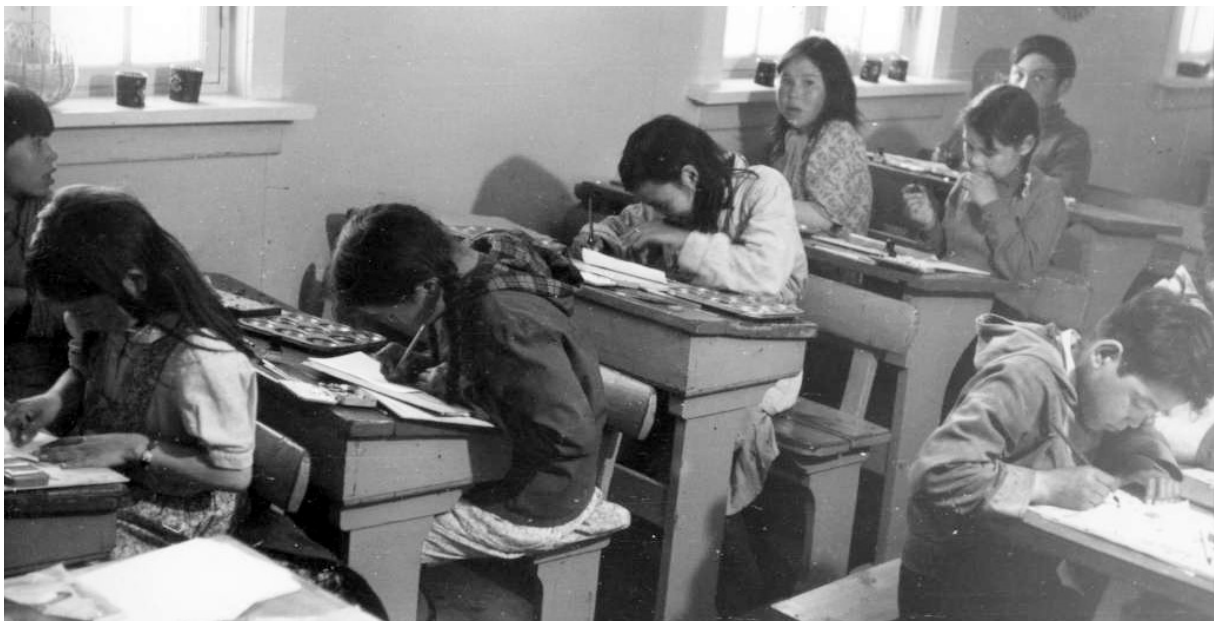
Som baggrund for at forstå en række af de spørgsmål om skole, sprog og nationalt tilhørsforhold der diskuteres i Grønland i dag, kan det være en fordel at kende til baggrunden for det grønlandske skolesystem og sprogets plads heri.

Den danske interesse i Grønland var baseret på handel og kristen mission, og det var inden for den lokale missionsmyndighed at uddannelse af lærere og oprettelse af skoler foregik.

I sidste halvdel af 1800-tallet levede godt 10.000 mennesker i Grønland – heraf knap 300 der ikke var indfødte grønlandere. Administrativt var Grønland inddelt i en række kolonidistrikter. Kolonidistrikterne havde enkelte større byer, normalt med omkring 200 indbyggere. Dertil kom et langt større antal mindre byer og endelig bopladser eller bygder hvor der blot boede et par familier, og hvor der dermed kun var få børn i skolealderen. Undervisningen af de grønlandske børn var derfor organiseret lokalt, men var under tilsyn af missionens præster.

Børn, der boede på de mindste bopladser eller udsteder, fik normalt undervisning af en såkaldt læser – en mand eller kvinde hvis eneste uddannelse var vedkommendes egen skolegang. I større udsteder og i kolonibyer var underviserne oftest uddannede kateketer, dvs. hjælpepræster, der eventuelt havde en 6-årig uddannelse på seminariet i Nuuk eller Illulissat bag sig.

Kristendom var det helt centrale fag, mens læsning og til dels skrivning var de øvrige hovedfag. Ligesom i Danmark indgik geografi, historie og naturhistorie via læsebøgernes tekster. Undervisningen foregik udelukkende på grønlandsk med grønlandske skolebøger og blev varetaget af indfødte

Skoleelever tegner i præsteboligen. Ilulissat 1955.
(Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, fotograf ukendt).

grønlændere. Egentlige skolebygninger med undervisningsmidler var sjældne, og skolepligt eksisterede ikke, men der blev holdt skole stort set alle steder. Undervisningen beskrives dog ofte som yderst variabel i kvalitet og underlagt årstiderne, vejr og fangstmuligheder.

I 1905 blev den grønlandske kirke og skole ved lov underlagt den danske stat. Kirken – og dermed skolerne – kom under et kirkeligt tilsyn der svarede til de danske skolars. Man fortsatte dog i vid udstrækning den eksisterende undervisningspraksis.

I 1925 blev den syvårige undervisningspligt, der havde eksisteret i Danmark siden 1814, lovfæstet i Grønland. Allerede før gennemførelsen af loven modtog de allerfleste grønlandske børn dog undervisning og kunne læse, samt skrive til husbehov. Ud over de syv års undervisning kunne et mindretal af børnene forsætte på efterskoler og sidenhen på højskole og/eller seminarium i Nuuk. På grund af vejrforhold og den udfordrende infrastruktur i landet var kostskole og ophold langt fra hjemmet et grundvilkår for mange skolebørn.

Samtidig blev dansk et obligatorisk fag i den grønlandske børneskole. Grønlandsk var fremdeles undervisningssprog og de allerfleste elevers modersmål. Argumenterne for at børnene skulle lære dansk var at det gav mulighed for yderligere uddannelse og erhvervsmuligheder i administrationen og handlen.

Fra en børnehaveklasse. (Foto: Grønlands Nationalmuseum og Arkiv, fotograf: J. Thomas Nebbia).

Selvom en del af den danske grønlandspolitik fokuserede på at bevare traditionelle erhverv og levevis, blev kendskab til dansk betragtet som et fremskridt og som en slags civilisering af en levevis og et sprog der i datiden af mange blev betragtet som primitivt. Efter 2. Verdenskrig gav mange røster, også i det grønlandske samfund, udtryk for at dansksprogethede burde være det helt centrale redskab for en forandring af det grønlandske samfund der så Danmark som et vindue til verden og ønskede selvstændighed og ligestilling med danskere. Et led i denne selvstændighed var et øget kendskab til det danske sprog, for at kunne stå på lige fod og fx beklæde de samme poster i samfundet.

I 1950 blev der derfor indført en skoleordning hvor børnene efter 2. klasse kunne deles i en a- og en b-linje. Grønlandsk var undervisningssprog i a-linjen og dansk i b-linjen. I praksis blev denne deling kun indført i de tre til fire af landets største skoler i bl.a. Nuuk og i den nybyggede skole i Sisimiut, men loven signalerede tydeligt at dansk burde have en langt større vægt end tidligere. Efterhånden opstod der også en slags hierarki mellem klasserne hvor dansk-linjen blev opfattet som finere og derfor var efterspurgt af forældrene.

I de følgende årtier opstod en anden enorm udfordring, nemlig en eksplosiv stigning i elevantal kombineret med en markant lærermangel. Antallet af elever i det grønlandske skolesystem blev næsten tredoblet fra 1950 til 1970, og i 1970 var der ca. 12.000 skolelever i hele Grønland mod knap 4.300 i begyndelsen af 1950'erne. Presset var værst i Nuuk hvor elevantallet blev seksdoblet i løbet af de tyve år. Antallet af grønlandske lærere var ikke i nærheden af at kunne matche denne udvikling, og løsningen blev en import af danske lærere der dog yderst sjældent beherskede grønlandsk sprog.

Da 1950-loven efter flere års drøftelser blev afløst af en ny skolelov i 1967, blev det danske sprogs position yderligere forstærket. Formålet var at tilpasse det grønlandske skolesystems indhold og struktur til det danske, og folkeskolen fik en overbygning med realeksamen. Målet var at give den grønlandske ungdom en almen skoleuddannelse der kunne danne det bedst mulige grundlag for videreuddannelse.

Loven indførte grønlandsk som obligatorisk fag gennem hele skoleforløbet, men med mulighed for at udskyde faget til 3. skoleår, og dermed have danskundervisningen som eneste sprogfag, eventuelt med grønlandsk som undervisningssprog. Et af argumenterne for udskydelse var netop manglen på lærere der kunne undervise i grønlandsk.

Men i modsætning til årene efter 2. verdenskrig begyndte der at rejse sig kritiske røster mod det store fokus på danskkundskaber, i både pressen og ved drøftelser i Landsrådet. Sprogforskere og skolefolk fra både Danmark og Grønland mente at det var problematisk at børn ikke lærte deres eget sprog og at grønlandsk selvstændighed ikke blev styrket ved en kopiering af danske forhold, men snarere ved en fastholdelse af traditioner, sprog og kultur. Samtidig blev der i løbet af 1960'erne peget på at det stærkt sprogligt og niveaudelte skolesystem favoriserede eliten, og at importen af de mange dansksprogede lærere var pædagogisk uheldig.

I løbet af blot 50 år havde det grønlandske skolesystem således bevæget sig fra en situation hvor dansk var helt fraværende, til en idealisering af børnenes danskkundskaber og tilsidesættelse af det grønlandske sprog. Og fra slutningen af 1960'erne igen til en opmærksomhed på grønlandsk sprog og kultur, der i løbet af 1970'erne kulminerede med indførelsen af grønlandsk hjemmestyre i 1979.